

Blaž Lenarčič, Rok Smrdelj

DRUŽABNOST, FIZIČNA DISTANCA IN INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE V OBDOBJU EPIDEMIJE SARS-COV-2

IZVLEČEK

V prispevku se ukvarjava z razumevanjem družabnosti v kontekstu IKT na primeru epidemije SARS-CoV-2 v Sloveniji. Na podlagi odnosa med IKT in družabnostjo, argumentirava, da v sodobnem družbenem kontekstu fizična bližina ni več predpogoj za vzpostavitev in vzdrževanje družabnih dinamik. Nadalje ugotavljava, da je večina prebivalcev Slovenije podpirala vladne ukrepe omejevanja zbiranja in gibanja ter da z vidika druženja za večino niso imeli negativnih učinkov. Poleg tega z metodo opazovalne netnografije zbrani kvalitativni podatki na Facebooku kažejo, da so se v kibernetnem prostoru odvijale različne družabne dinamike, povezane s podporo pri premagovanju stisk, povezanih z omejevanjem druženja v fizičnem prostoru, aktivnosti, namenjene specifičnim družbenim skupinam, in prenos že obstoječih aktivnosti iz fizičnega v kibernetni prostor.

KLJUČNE BESEDE: IKT, družabnost, epidemija SARS-CoV-2, socialna distanca, fizična distanca

Sociality, Physical Distancing and Information-Communication Technologies in the Period of the Sars-Cov-2 Epidemic

ABSTRACT

The article deals with the understanding of sociality in the context of ICT use during the SARS-CoV-2 epidemic in Slovenia. Based on the relationship between ICT and sociality, we argue that physical proximity is no longer necessary to establish and

maintain social dynamics in the modern social context. We find that most Slovenians supported the government's measures to restrict gatherings and movements, and for the majority of the population these measures have had no negative impact on sociability. Further, the qualitative data obtained via observational netnography on Facebook show that various social dynamics took place in cyberspace. They are related to helping people overcome the hardships associated with restricting socialising in physical space, activities targeting specific social groups, and transferring pre-existing activities from physical space to cyberspace.

KEY WORDS: *ICT, sociality, epidemic SARS-CoV-2, social distancing, physical distancing*

*"Well, they say it's kinda frightenin' how this younger generation swings. You know, it's more than just some new sensation."
(Van Halen, And The Cradle Will Rock, 1980)*

1 Uvod¹

Zelo nalezljiva koronavirusna bolezen 2019 (imenovana tudi »covid-19«), ki jo povzroča virus SARS-CoV-2 (v prevladujočem političnem in medijskem diskurzu znan kot »koronavirus«), za katerega je značilno, da se prenaša kapljično preko medosebne fizične interakcije, občutno vpliva na spremembe v vsakdanjem življenju posameznikov in posameznic domala povsod po svetu. Zaradi visoke stopnje fizične mobilnosti in posledično globalne povezanosti sodobnega sveta se je bolezen po začetnem izbruhu novembra 2019 na Kitajskem kmalu razširila po vsem svetu. Konec januarja 2020 je bil izbruh okužbe že proglašen za mednarodno pomembno grožnjo javnemu zdravju, 11. marca 2020 pa je Svetovna zdravstvena organizacija (*World Health Organization* – WHO) (WHO 2020a) zaradi tega razglasila stanje pandemije. Zaradi visokega deleža okuženih prebivalcev je bilo v Sloveniji med 12. marcem in 14. majem 2020 razglašeno stanje epidemije.

Eden izmed glavnih ukrepov, ki so ga z namenom preprečitve širjenja virusa sprejele mnoge države, med njimi tudi Slovenija, je bil povezan z ustavitvijo javnega življenja in vzdrževanjem fizične distance med posamezniki, kar je v praksi pomenilo omejevanje družabnih stikov. Tako se je večina aktivnosti vsakdanjega življenja

1. Članek je nastal v okviru raziskovalnih programov »Mejna področja: območja kulturnega in družbenega sobivanja v dobi tveganja in ranljivosti« (P6-0279 (B)) in »Problemi avtonomije in identitet v času globalizacije« (P6-0194), ki ju sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna, ter v okviru sredstev štipendije Univerzitetne ustanove ing. Milana Lenarčiča.

preselila v kibernetški prostor in posledično se je dom še bolj izrazito formiral kot naddoločujoča sfera sodobne družbe (Toffler 1980; Mlinar 2008), iz katere je preko informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) omogočen dostop do sfere dela (fleksibilne oblike dela, ki jih je mogoče opravljati na daljavo), potrošništva (spletno nakupovanje), informiranja o javnih zadevah (dostop do informativnih množičnih medijev in družbenih medijev), prostočasnih aktivnosti (gledanje filmov in serij, igranje iger) in nenazadnje do družabnih interakcij z drugimi osebami. Iz institucije doma se preko kibernetškega prostora oblikujejo virtualna komunikacijska razmerja, ki med drugim pomenijo spremembo življenjskih pogojev, saj delovni, učni in prostočasni procesi niso več izrazito ločeni od zasebne sfere.

V tem smislu je obdobje epidemije SARS-CoV-2² IKT postavilo v drugačno perspektivo. Slednje namreč niso več razumljene kot povzročitelj upada družabnega življenja, ampak ravno nasprotno. Te tehnologije so se izkazale kot zelo pomembno sredstvo vzpostavljanja in vzdrževanja medosebnih odnosov, saj med drugim postavljajo pod vprašaj razumevanje fizične bližine kot predpogoja za vzpostavitev in vzdrževanje družabnih dinamik med posamezniki. Zaradi tega meniva, da je to obdobje priložnost za premislek o značilnostih družabnosti v sodobni družbi, ki jo determinira intenzivna uporaba IKT. Hkrati pa želiva s tem prispevkom spodbuditi tudi izjemno pomembno sociološko razpravo o družabnosti v sodobni družbi. Tako domači kot tuji avtorji tej temi namreč (za zdaj) ne posvečajo večje pozornosti.

2 Družabnost in informacijsko-komunikacijske tehnologije

Problematiko razmerja med družabnostjo in IKT začenjava z obravnavami socioloških opredelitev družabnosti, ki jih srečamo že pri klasikih. Po Webru (1978) je družabnost interakcija, v kateri je akterjevo vedenje pomensko usmerjeno na druge. Simmel (1993) družabnost obravnava kot primer formalne sociologije, ki v svojih čistih oblikah nima nobenega stvarnega cilja, vsebine in rezultata, ki bi bil zunaj družabnega trenutka kot takšnega, saj v celoti meri na osebnosti posameznikov. Povedano drugače, po Simmlu je družabnost odnos med akterji brez slehernega dodatka, kar pomeni, da je čista, nad vsako specifično vsebino povzdignjena forma.³ Zavedava se, da sta predstavljeni opredelitvi družabnosti

2. V nadaljevanju »epidemija«.

3. Na Simmlovo opredelitev družabnosti spominja tudi Giddensov koncept čistega razmerja, ki se »nanaša [...] na situacijo, kjer dva stopita v družabni stik zaradi stika samega, zaradi tistega, kar lahko vsaka oseba dobi iz daljšega druženja z drugo osebo; in ki traja le, če obe strani menita, da je obojestransko zadovoljivo.« (Giddens 2000: 64)

idealnotipski in v določeni meri tudi ahistorični, saj abstrahirata družbene in zgodovinske pogoje vzpostavitve različnih form družabnosti. Kljub temu pa je njun skupni imenovalac, da družabnost razumeta kot interakcijo med najmanj dvema akterjema; to pomeni, da omenjena avtorja družabnost v splošnem opredelujeta kot specifično situacijo, v kateri sta prisotni vsaj dve osebi, ki se pogovarjata, se skupaj smejeta, šalita ali preprosto uživata v tem, da sta v interakciji.

V kontekstu obravnave pojma družabnost je treba pojasniti, da je interakcija med akterji, ki so si fizično blizu (tj. interakcija, ki ni posredovana preko določenega medija), v klasični sociološki misli kakor tudi v vsakdanjem življenju pojmovana kot temeljni način človeškega komuniciranja in druženja. Berger in Luckman (1988) to pojasnjujeta s tem, da se »najpomembnejše doživljanje drugega [...] dogaja s pomočjo neposrednega stika. Neposredni stik je prototip družbene interakcije. Vsi ostali primeri izhajajo iz njega« (1988: 35). Njuna opredelitev temelji na podmeni, da je neposredovana komunikacija prvotna ter zato najbolj pristna in edina resnična manifestacija komunikacijskega procesa, ki je hierarhično najvišje, vse druge forme komunikacije (predvsem medijsko posredovane) pa so ji podrejene. V kletko takšnega razmišljanja so še vedno ulete ne samo vsakdanje zdravorazumske predstave o komuniciranju, ampak tudi predpostavke nekaterih avtorjev, ki IKT razumejo kot vzrok za nedružabno vedenje posameznikov. Kot bova pokazala v nadaljevanju, so ljudje v obdobju razglasitve epidemije, torej v času zaprtja države, občin, mest in naselij, ostajali medsebojno povezani in vstopali v družabne odnose prav preko IKT.

Na izhodišču, da skladnost fizičnega in družbenega prostora ni več nujni pogoj za vzpostavitev in ohranjanje družabnosti v sodobni družbi, so avtorji Zhao (2003, 2006) ter Zhao in Elesh (2008) vzpostavili razlikovanje med solokacijo (ang. *co-location*) in soprisotnostjo (ang. *co-presence*). Pri prvi gre za prostorski odnos med akterji, medtem ko so pri drugi bistvene družabne dinamike, ki se odvijajo med njimi. Z vidika problematike najine razprave velja poudariti, da solokacija ni več pogoj za soprisotnost, kar postavlja pred izziv predpostavko, da družabni odnosi zahtevajo fizično bližino. Skratka, nahajamo se v obdobju, ko družabne dinamike ne temeljijo zgolj na fizični bližini, ampak tudi na omrežjih. Z odnosi, ki potekajo preko IKT, se vzpostavljajo nove modalnosti komunikacijskih in družbenih razmerij (Vogrinc 1995), ki so značilne za kibernetski prostor. To pomeni, da je intenzivna uporaba IKT preoblikovala izkušnjo medosebne komunikacije, s tem pa se je tudi spremenil način, kako komunikatorji doživljajo druge posameznike z vidika njihove dostopnosti, (simultane) prisotnosti ter vzpostavljanja in ohranjanja medosebnih vezi. Vse naštetu pomeni konstrukcijo novih tipov družabnosti, ki jih hierarhično ne razumeva kot boljše oz. slabše v odnosu do domnevno pristne in neposredovane medosebne komunikacije, ampak zgolj

kot novo obliko družabnosti, ki pa *a priori* ne prinaša negativnih učinkov (npr. asocialno vedenje), ki se jih v vsakdanjem življenju povezuje z uporabo IKT.

Kljub temu da je družabnost ena izmed ključnih značilnosti človeškega življenja, je treba upoštevati dejstvo, da se načini druženja spreminjajo v skladu s širšimi družbenimi okoliščinami. Vendar razumevanje teh sprememb, ki za sociologijo niso ravno novost, med raziskovalci ni popolnoma samoumevno. Tako je bil konec devetdesetih let prejšnjega stoletja objavljen eden izmed prvih člankov, ki se je ukvarjal z vplivom IKT na družabno življenje. Robert Kraut in sodelavci (1998) so na podlagi longitudinalne empirične raziskave dokazovali, da je med novimi uporabniki interneta prisoten upad družabnega življenja ter porast osamljenosti in depresije. Tej raziskavi so sledile še druge študije (npr. Nie in Erbring 2000; Putnam 2000; Kraut in Lundmark 2002; Nie in dr. 2002; Stepanikova in dr. 2010; Turkle 2012 itd.), ki so na podlagi empiričnega preučevanja uporabnikov IKT pokazale, da te tehnologije v veliki meri prispevajo k redukciji družabnega življenja. V primerjavi s študijami, katerih rezultati izpričujejo, da ima uporaba IKT pozitivne učinke na družabne dinamike (npr. Nie, Hillygus in Erbring 2002; Boase in Wellman 2006; Mizuko in drugi 2010; Rainie in Wellman 2012; Ellison in boyd 2013; boyd 2014), so raziskave, ki ugotavljajo nasprotno, deležne večje medijske pozornosti in zato predstavljajo izvor moralne panike, ki pa ni rezultat dejanskega stanja, ampak posledica medijske obravnave te teme. Kot enega izmed bolj prepoznavnih tovrstnih medijsko odmevnih primerov velja navesti časopis *The New York Times*, ki je ugotovitve raziskave Krauta in sodelavcev (1998) objavil na naslovnici v članku »Sad, Lonely World Discovered in Cyberspace« (»V kibernetnem prostoru odkrit žalosten in osamljen svet«) (30. 8. 1998) ter tako prispeval k nastanku moralne panike, ki se še danes ni popolnoma poleгла.

Ugotovitve zgornjih raziskav, ki že v izhodišču zavzemajo negativen odnos do IKT, je mogoče razumeti tudi širše v kontekstu vsesplošnih zadržkov in strahov, ki so običajno prisotni pri večinskem delu populacije ob pojavu nove medijske oz. komunikacijske tehnologije. Tako je na primer Platon v pisani besedi videl sovražnika človeškega spomina (Furedi 2017), filmi naj bi pokvarili mladino (Springhall 1998; Biltereyst 2005), walkman naj bi spodbujal nedružabno vedenje (Hosokawa 1984), videoigre in rock glasba naj bi spreminjali ljudi v nasilneže (Springhall 1998), medtem ko zadnjo izmed medijskih pridobitev človeštva, IKT, še vedno spremlja strah, da bodo iz oseb naredili nedružabne in osamljene posameznike.

Vendar pa empirične študije vse bolj ugotavljajo, da vzroki družbene izolacije, osamljenosti in depresije primarno ne izhajajo iz uporabe IKT, temveč iz prepleta širših družbenih procesov in pojavov, katerih del so tudi tovrstne tehnologije. Predvsem glede slednjega je treba (ponovno) izpostaviti, da smo z

vključitvijo IKT v vsakdanje življenje spremenili načine medsebojne komunikacije in ohranjanja stikov, ki so veljali do nedavnega. Boyd (2014, 2008) v svojih študijah ugotavlja, da mladostniki preko IKT komunicirajo preprosto zato, ker nimajo možnosti povezovanja s prijatelji in vrstniki na javnih krajih v fizičnem prostoru (npr. prepoved zadrževanja na določenih javnih krajih ter kombinacija procesa suburbanizacije in upada javnega prevoza), njihovo življenje je precej strukturirano (stopnjevanje števila šolskih in občolskih aktivnosti, kar ima za posledico zmanjšanje količine prostega časa) in regulirano v smislu prepovedi zaradi »kulture strahu« (Glassner 1999 in Fierdi 2009), kar se manifestira v razmišljanju staršev, da izhod iz stanovanja pomeni nevarnost. Iz tega je mogoče sklepati, da je kibernetski prostor postal ekvivalent (javnim) fizičnim krajem (npr. ulicam, trgom, parkiriščem, nakupovalnim centrom ipd.), kjer se je še nedolgo nazaj odvijala glavna družabnih dinamik.

Na podlagi povedanega sklepava, da razloga za pojav osamljenosti in spremljajočih bolezenskih stanj v osnovi ne gre iskati v uporabi IKT, ampak v prevladujočem družbenem okviru, ki določa načine sodobnega življenja. Prisotnost in uporaba IKT zato ne pomeni več osamljenosti in spremljajočih bolezni, ampak ravno nasprotno: morebitna odsotnost IKT bi v sodobnih družbenih okoliščinah vodila k večji stopnji osamljenosti, saj bi bilo brez njihovega obstoja oz. možnosti uporabe še dodatno onemogočeno medosebno komuniciranje in povezovanje. To še posebej velja za obdobje epidemije, v kateri je bilo vzpostavljane in vzdrževanje interakcij v fizičnem prostoru tako rekoč onemogočeno, IKT pa so imele osrednjo vlogo pri ohranjanju stika z zunanjim svetom.

3 Omejevanje interakcij v fizičnem prostoru: socialna ali fizična distanca?

Fizična distanca predstavlja enega izmed univerzalnih ukrepov preprečevanja širjenja bolezni, ki ga je v primeru koronavirusne bolezni 2019 uvedla večina držav, med njimi tudi Slovenija. Glede na to, da naj bi bili posamezniki v povprečju kužni od štiri do šest dni, preden razvijejo bolezenske simptome bolezni, omejevanje stikov v fizičnem prostoru pripomore k upočasnitvi širjenja virusa. To pomeni, da je omejevanje družabnih dinamik v fizičnem prostoru ključni ukrep obvladovanja epidemije.

Za poimenovanje ukrepa omejevanja stikov v fizičnem prostoru se v političnem, medijskem in posledično tudi v vsakdanjem diskurzu uporablja različna poimenovanja (velikokrat tudi sinonimno), na primer »izolacija«, »karantena«, »socialna distanca« in »fizična distanca«. Navedeni ukrepi se med seboj razlikujejo in uporabljajo se jih v različnih (zdravstvenih) situacijah. Izolacija oz. osamitev je

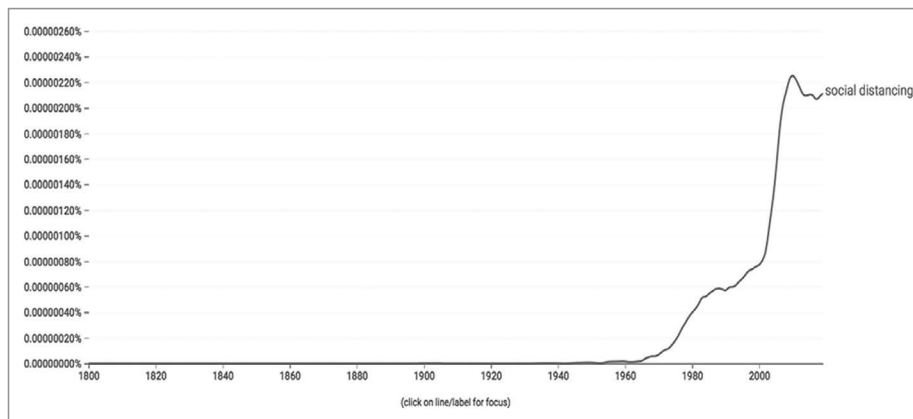
ukrep, ki ga običajno uporabljajo v zdravstvenih ustanovah, pomeni pa ločitev posameznikov, ki so zboleli za nalezljivo boleznijo. Pri karanteni, enemu izmed najstarejših in najučinkovitejših ukrepov nadzora izbruhov nalezljivih bolezni, pa je bistvena fizična omejitev gibanja oseb, za katere se domneva, da so bile izpostavljene določeni nalezljivi boleznim, vendar niso bolne, saj se morda sploh niso okužile ali pa so še vedno v inkubacijskem obdobju in zato še ne kažejo bolezenskih simptomov. Ukrep karantene se lahko izvaja na ravni posameznika ali skupine oseb in običajno vključuje omejitev gibanja na dom ali določen objekt, ki je lahko prostovoljno ali obvezno. V Sloveniji sta ukrepa izolacije in karantene določena v Zakonu o nalezljivih boleznih, v skladu s katerim je (18. člen) osamitev (izolacija) ukrep, namenjen bolnemu posamezniku, medtem ko je karantena (19. člen) ukrep, namenjen načeloma zdravi osebi, ki je bila v stiku z bolno osebo (PIS RS 2020).

Z vidika najine razprave je še posebej relevanten termin »socialna distanca« (ang. *social distancing*), ki ni prisoten le v medicinskem diskurzu, saj je uveljavljen sociološki termin z dolgo tradicijo, ki sega vse do že omenjenega Georgea Simmla (Ethington 1997) in opisuje stopnjo bližine ali sprejemljivosti, ki jo posameznik ali skupina čuti do drug(ačn)ega posameznika ali skupine (gl. npr. Smrke in Hafner - Fink 2008). Izraz se je pojavil v 19. stoletju, od takrat pa je, kot ugotavljajo različni avtorji (npr. Ethington 1997; Mattes, Hadolt in Obrist 2020; Scherlis 2020), živel več življenj, preden ga je proti koncu dvajsetga stoletja za svojega vzela tudi epidemiološka stroka.

Za prikaz pojavljanja sintagme »socialna distanca« v zadnjih dvesto letih v svetovni literaturi si bova pomagala s storitvijo, ki jo omogoča Google Ngram Viewer⁴ (Graf 1). Podobno kot že omenjeni pregledi literature tudi podatki Google bigrama kažejo, da se sintagma »socialna distanca« (*social distancing*) prvič pojavi v 19. stoletju (1800), njen porast pa se prične z letom 1964, v času pandemije rdečk; prvi vrh doseže leta 1988, kar je verjetno povezano s pandemijo virusa HIV, drugi vrh pa doseže leta 2009, v času pandemije virusa H1N1. V naslednjih letih sledijo še izbruhi MERS leta 2012 in H7N9 (ptičja gripa) v letu 2013, zaradi česar je sintagma »socialna distanca« izrazito prisotna v svetovni literaturi.

4. Goggle Ngram Viewer (<https://books.google.com/ngrams>) zajema frekvence zelenih iskalnih nizov z uporabo letnega števila n-gramov, najdenih v virih, ki so bili natisnjeni med letoma 1500 in 2019, nahajajo pa se v Googlovih besedilnih korpusih v angleškem, kitajskem, francoskem, nemškem, hebrejskem, italijanskem, ruskem in španskem jeziku. Kljub temu da ima orodje določene omejitve (npr. posamezno leto je upoštevano le v primeru, če ima v bazi več kot 40 knjig, ki vsebujejo iskani termin, poleg tega Google Books predstavlja samo 4 % vseh publikacij, ki pa niso nujno reprezentativne, ipd.), je trenutno najboljšežnejša razpoložljiva zbirka publikacij na svetu.

Graf 1: Pojavljanje sintagme »socialna distanca« v svetovni literaturi med letoma 1800 in 2019.

Podobno kot v pregledu uporabe termina »socialna distanca« ugotavlja Scherlis (2020), je tudi iz grafa 1 razvidno, da je njegova pojavnost povezana predvsem z izbruhi epidemij in pandemij. V zdravstvenem kontekstu (Medical Dictionary 2009) se namreč ukrep socialne distance razume kot varovanje javnega zdravja z ločevanjem oseb v določeni skupnosti z namenom, da posamezniki, ki jih prizadene kužna bolezen, te ne morejo prenesti na druge člane skupnosti. S tega vidika ukrep obsega npr. delo in poučevanje na domu, izogibanje velikim družabnim in verskim srečanjem ter športnim dogodkom ipd. To pomeni, da pri ukrepu socialne distance ne gre za prekinitvev, izogibanje ali zmanjšanje količine stikov med člani posameznikovega socialnega omrežja, ampak zgolj za vzpostavljjanje fizične distance med njimi. Tako socialno distanco razume tudi Hall (1990), ki je preučeval obnašanje posameznikov v javnih in zasebnih prostorih. Ugotovil je, da se posamezniki v socialnih situacijah gibljejo v štirih conah (fizične) distance, med katerimi je za socialno distanco⁵ označil cono, ki pomeni medosebno razdaljo od 121 do 365 cm. Po Hallu (ibid.) je socialna distanca prostorska kategorija, saj se nanaša na fizično razdaljo med posamezniki, in kot na istem mestu tudi poudari, jo povečuje uporaba tehnologij, ki omogočajo komuniciranje na velike razdalje (npr. telefon in voki-toki).

V tej razpravi zavzemava stališče, da je uporaba termina »socialna distanca« v kontekstu epidemije neprimerna, zato namenoma uporabljava sintagmo

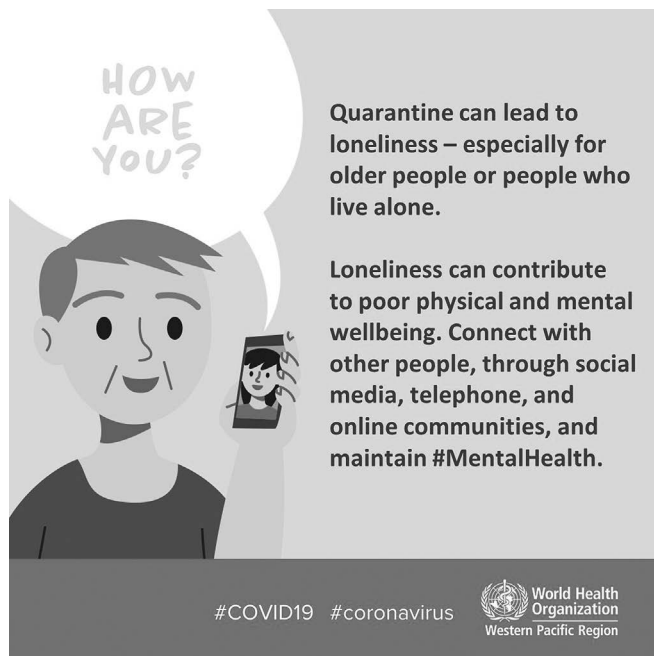
5. Preostale tri cone so še intimna, osebna in javna. Intimna distanca je po Hallu (1990) območje, v katerem se osebe lahko med seboj dotikajo in se nanaša na medosebno razdaljo, ki znaša do 45 cm; osebna distanca med posamezniki znaša med 45 in 121 cm razdalje; ko razdalja med osebami znaša več kot 365 cm, pa gre za javno distanco.

»fizična distanca«, ki eksplicitno označuje fizično razdaljo med osebami, ne pa tudi družbene oz. družabne razdalje, kar je podmena poimenovanja »socialna distanca«. Da je slednji termin neustrezen, se strinjajo tudi pri Svetovni zdravstveni organizaciji; že 20. marca 2020, torej devet dni po razglasitvi pandemije, so na tiskovni konferenci pričeli namenoma uporabljati sintagmo »fizična distanca«, s čimer so sporočili, da naj ljudje v obdobju pandemije ostanejo povezani med seboj, četudi so fizično ločeni (WHO 2020b).

Tudi midva sva prepričana, da je v obdobju vsesplošne družbene stiske, ki jo predstavlja stanje epidemije, smiselno prakticirati fizično distanco in obenem ljudi spodbujati, da ostajajo medsebojno povezani na drugačne (alternativne) načine z namenom, da s člani svojega socialnega omrežja ohranjajo stike. V nasprotnem primeru lahko pride do socialne recesije, s čimer razumeva kolaps družabnih dinamik in stikov, kar je še posebej težavno za družbene skupine, ki so najbolj izpostavljene izolaciji in osamljenosti (npr. stari ljudje in gibalno ovirane osebe). Zlasti v kriznih razmerah osebe čutimo željo po medsebojni bližini, poleg tega pa osamljenost povečuje tveganje za bolezen in celo smrt. Družabni odnosi so izjemnega pomena za fizično (Holt-Lunstad in Smith 2016; Holt-Lunstad in drugi 2017) in psihično zdravje (Courtet in drugi 2020), saj omejevanje druženja in družabnih aktivnosti posameznikov predstavlja stopnjo tveganja za smrt, ki je primerljiva tveganju, ki ga povzročata kajenje in debelost (Holt-Lunstad in drugi 2017; Jeste in drugi 2020). Navedene ugotovitve so tudi razlog, da je osamljenost vse bolj pripoznana kot pomemben javnozdravstveni problem (Gerst-Emerson in Jayawardhana 2015; Klinenberg 2016), ki je postal še toliko bolj izrazit v obdobju, ko so s koronavirusno boleznijo 2019 prizadete države znotraj svojih meja razglasila stanje epidemije in posledično uvedle različne ukrepe oz. nefarmacevtske intervencije, ki so poleg zajezitve širjenja bolezni pripomogle tudi k vsesplošni redukciji družabnih aktivnosti v fizičnem prostoru.

Preprečevanje nadaljnjega širjenja bolezni in dokončna odprava pandemije je za sodobno družbo osrednjega pomena, vendar pa je ob uvajanju preventivnih ukrepov treba poskrbeti, da družba kot celota ne zdrsne v socialno recesijo. V času trajanja ukrepov zoper širjenje virusa SARS-CoV-2 so posamezniki z namenom kompenziranja redukcije medosebnih interakcij in z namenom ohranjanja stikov uporabljali IKT, k temu pa so jih spodbujale številne organizacije in institucije, med njimi tudi Svetovna zdravstvena organizacija, ki je osebe v karanteni pozivala k uporabi IKT z namenom ohranjanja medsebojnih stikov, premagovanja osamljenosti in posledično ohranjanja mentalnega zdravja (Slika 1).

Slika 1: Poziv Svetovne zdravstvene organizacije k uporabi IKT z namenom preprečevanja osamljenosti in njenih posledic (WHO 2020c).

4 Družabne dinamike Slovencev v obdobju epidemije

V tem delu prispevka predstavlja analizo sekundarnih kvantitativnih podatkov (raziskave Slovensko javno mnenje (Hafner-Fink in dr. 2020; Googlova poročila o mobilnosti) in izbranih primerov družabnih dinamik na Facebooku v obdobju trajanja epidemije v Sloveniji. Želiva ugotoviti, (1) v kolikšni meri je z vidika druženja Slovence prizadel ukrep omejevanja gibanja v fizičnem prostoru in (2) katere so najbolj tipične družabne aktivnosti, ki so se v obdobju epidemije preselile v kibernetski prostor. Za pridobitev kvalitativnih podatkov oz. predstavljenih primerov sva uporabila »opazovalno netnografijo« (ang. *observational netnography*, več glej v Kozinets 2010), ki sva jo izvajala med 12. marcem in 16. majem 2020. Ta pristop izhaja iz tradicionalne etnografske metode opazovanja, ki je prilagojena za raziskovanje odnosov in procesov v kibernetskem prostoru. Glede na kompleksnost raziskovalnega problema kombinacija predstavljenih metod omogoča pridobiti vpogled v trende družabnih dinamik (kvantitativni podatki), obenem pa jih z vsebinsko bogatejšimi (kvalitativnimi) podatki tudi v določeni meri pojasnjuje.

4.1 Družabno življenje in vzdrževanje fizične distance

Podobno kot v drugih evropskih državah je tudi Slovenija v obdobju razglašene epidemije sprejela številne ukrepe za zajezitev širjenja virusa. Med tistimi, ki so najbolj vplivali na družabne dinamike Slovencev v obdobju vzdrževanja fizične distance, izpostavlja naslednje: zaprtje varstveno-izobraževalnih ustanov; omejevanje prehoda na meji z Italijo; vsesplošno umirjanje javnega življenja (npr. prepoved druženja na javnih mestih, odpoved kulturnih in športnih dogodkov, prepoved gibanja zunaj občine stalnega ali začasnega prebivališča, prepoved javnega prevoza potnikov ipd.); dvotedenska samoizolacija za vse osebe, ki se v Slovenijo vračajo iz tujine; opravljanje dela na domu, če je to mogoče. Po podatkih raziskave Slovensko javno mnenje (Hafner-Fink in dr. 2020), izvedene med 1. aprilom in 31. majem 2020, je več kot polovica (59,2 %) Slovencev prepričana, da so vladni ukrepi glede obvladovanja epidemije primerni. Podatki iste raziskave glede posameznih ukrepov, ki se nanašajo na družabne aktivnosti, kažejo, da so po mnenju večine zelo učinkoviti naslednji: ostajanje doma (58,3 %), omejevanje druženja (59,7 %) ter zaprtje javnih ustanov in lokalov (63,1%).

Določen vpogled v učinke, ki so jih imeli ukrepi omejevanja gibanja na vsakdanje življenje Slovencev med epidemijo, nam ponudijo podatki o gibanju posameznikov na dan 29. marec, ki jih je pripravil Google.⁶ Podatki kažejo, da se je obisk krajev, kot so restavracije, kavarne, nakupovalna središča, muzeji, knjižnice in kinodvorane, v primerjavi z izhodiščnimi podatki zmanjšal za 88 %, stopnja gibanja posameznikov v trgovinah z živili, na tržnicah, v lekarnah in specializiranih prodajalnah hrane pa se je zmanjšala za 92 %. Obisk parkov, plaž in drugih podobnih javnih površin se je v primerjavi z izhodiščno vrednostjo znižal za 43 %, obisk avtobusnih in železniških postaj je bil manjši za 54 %, obenem pa se je za 13 % povečala mobilnost posameznikov v okolici njihovih bivališč.

Čeprav so v obdobju epidemije zaradi vladne omejitve gibanja Slovenci v splošnem ostajali doma in bili manj fizično mobilni kot v običajnih javnozdravstvenih razmerah, pa to ni bil razlog za prekinitev medosebnih družabnih dinamik, saj je večina izmed njih s pomočjo IKT vzdrževala redne stike s sorodniki in prijatelji (Tabela 1). Na osnovi pridobljenih podatkov meniva, da je prav z uporabo IKT mogoče v določeni meri pojasniti podatek iste raziskave (Hafner - Fink in dr. 2020), ki pravi, da je vladna prepoved druženja v času epidemije zelo

6. Izhodiščni podatki predstavljajo normalno vrednost gibanja posameznikov za ta dan v tednu, izraženo kot srednja vrednost v obdobju petih tednov od 3. januarja do 6. februarja 2020. V vzorec so bili zajeti slovenski uporabniki pametnih telefonov, ki so imeli vključen GPS in so podatke o lokaciji delili z Googlom.

prizadela 12,1 % Slovencev, medtem ko je večina (34,2 %) glede te prepovedi nevtralna. Predpostavlja lahko, da bi bil delež zelo prizadetih oseb zaradi vladne prepovedi druženja v primeru odsotnosti oz. nedostopnosti do IKT še večji, kot je sicer.

Tabela 1: Pogostost družabnih stikov s prijatelji, sorodniki ali kolegi z dela prek telefona ali spleta v času omejenega gibanja zaradi epidemije SARS-Cov-2 (vir: Hafner - Fink in dr. 2020)

	Sorodniki	Prijatelji in sodelavci
Nikoli	3,6	4
Nekajkrat na mesec	13	16,4
Enkrat na teden	16,5	14,3
Večkrat na teden	29,1	28,3
Enkrat na dan	17,5	9,1
Večkrat na dan	18,3	15
Ne vem	0,7	1,1
Brez odgovora	1,3	11,8

Na podlagi predstavljenih podatkov je razvidno, da so bile družabne dinamike kljub ukrepom, ki so omejevali neposredne fizične interakcije posameznikov, še vedno prisotne, in sklepava, da so se odvijale na daljavo preko IKT. Pri tem velja poudariti, da je bila pri obravnavanju družbenih procesov in odnosov, ki potekajo v fizičnem ali kibernetnem prostoru, do nedavnega prisotna ostra ločnica (Jones 1998 in Lenarčič 2010), na podlagi katere so bili prvi v skladu s splošno predpostavko o neposredni komunikaciji kot edini pravi komunikaciji, ki je nad vsemi drugimi formami medosebne interakcije, dojeti kot resnični, medtem ko so bili drugi pojmovani kot bolj ali manj neresnični, saj se odvijajo v kibernetnem prostoru. K zmanjšanju te ločnice je prispevala tudi porast uporabe IKT z namenom vzpostavljanja in ohranjanja stikov v obdobju epidemije.

Izpostaviti velja tudi to, da sta za vzajemne družabne odnose med fizično oddaljenimi posamezniki, ki se ustvarjajo na načine, kot so predstavljeni v nadaljevanju na konkretnih primerih iz obdobja trajanja epidemije v Sloveniji, bistvena elementa želja po bližini in skupno občutenje. Na takšni osnovi posamezniki interakcije v kibernetnem prostoru dojemajo kot družabne, to pa prepoznavajo tudi različni avtorji, ki utemeljujejo nove tipe sodobne družabnosti, na primer digitalna družabnost (boyd 2008; Licoppe in Smoreda 2006; Thompson in Cupples 2008), protetična družabnost (Stone 1994), omrežna družabnost (Wittel 2001) in hiperdružabnost (Mizuko 2008).

4.2 Družabne dinamike v kibernetnem prostoru

Omenila sva, da sva izvajala opazovalno netnografijo, katere namen je dobiti podrobnejši vpogled v družabne dinamike v kibernetnem prostoru. Za prostor preučevanja sva izbrala Facebook, ki ima v Sloveniji največ uporabnikov,⁷ in sicer 995.500 ustvarjenih profilov in 800.000 dnevnih uporabnikov (Valicon 2020). Netnografijo sva izvajala z opazovanjem in beleženjem pojavnosti družabnih dinamik v skupinah na Facebooku za čas razglašene epidemije. Pri tem sva se osredinjala na aktivnosti, ki so vsebovale dvosmerno interakcijo med udeleženci z javnim družabnim značajem. Pri aktivnostih, ki sva jih beležila med izvajanjem opazovalne netnografije, sva bila v osnovi pozorna na FB-skupine in dogodke, ki so bili specifično značilni za obdobje razglašene epidemije. To pomeni, da bi se v normalnih javnozdravstvenih okoliščinah odvili v fizičnem prostoru ali pa do njih sploh ne bi prišlo.

Na tako postavljenem metodološkem kriteriju sva zbirala primere družabnih dinamik, nato pa sva jih razvrstila v naslednje reprezentativne kategorije: 1) podpora pri premagovanju stisk, povezanih z omejevanjem druženja v fizičnem prostoru, 2) aktivnosti, namenjene specifičnim družbenim skupinam, in 3) prenos že obstoječih aktivnosti iz fizičnega v kibernetni prostor. V nadaljevanju je vsaka kategorija podrobneje pojasnjena in podprta s primeri.

4.2.1 Podpora pri premagovanju stisk, povezanih z omejevanjem druženja v fizičnem prostoru

V obdobju veljavnosti ukrepov omejevanja druženja z namenom zaježitve virusa so se na Facebooku oblikovale različne skupine, katerih namen je bil medsebojna podpora in spodbujanje pri soočanju s stiskami, ki jih je prinesla ta omejitev. Ena izmed večjih in bolj prepoznavnih skupin je Antikorona šnopc cepljenje, katere namen je »skupinsko FB cepljenje s šnopcem ali drugo visoko alkoholno pijačo. [...] Vsak dan ob 18:00 spijemo vsak pri sebi doma enga na skupno zdravje. [...] Družimo se preko FB in potolčmo ta virus.« V skupini so dnevno objavljene fotografije članov, ki nazdravljajo, ali pa zgolj alkoholne pijače, ki je bila uporabljena kot »cepivo«, in so iztočnica za komentarje, spodbudne odzive ali diskusije.

Primer podobne skupine je tudi Korona Virus Slovenija KoronaVirus Corona CoV-2 covid-19, katere namen je spremljanje poteka epidemije v Sloveniji. Člani skupine objavljajo različne uporabne informacije in novice, povezane z epidemijo doma in po svetu, obenem pa so informacije tudi iztočnice za diskusije med

7. Uporabnikom Facebooka sledijo uporabniki Instagrama (450.500), Twitterja (208.500), Pinteresta (180.500) in Linkedina (161.000).

njimi. Poleg skupin, v katerih se člani medsebojno bodrijo z objavljanim pozitivnih novic (npr. skupina Slovenija zmore), so se oblikovale tudi zaprte skupine za brezplačno psihološko pomoč, ki jih vodijo strokovnjaki. Takšen primer sta Brezplačna podpora on-line skupina »COVID-19« in SOS Korona: preživeti starševstvo, tesnobo, locitev in stiske. V ta tip družabne aktivnosti uvrščava tudi skupine, v katerih se zbirajo posamezniki, ki so prepričani, da je covid-19 teorija zarote, na primer skupina Corona – največja prevara stoletja.

Slika 2: Skupinska pravila druženja (desno), navedena pod naslovno fotografijo skupine »Antikorona šnopc cepljenje« (levo), kot primer podporne skupine pri premagovanju stisk, povezanih z omejenim druženjem v fizičnem prostoru (Antikorona šnopc cepljenje 2020).

ANTIKORONA ŠNOPC CEPLJENJE
VSAK DAN OB 18:00

ANTIKORONA ŠNOPC CEPLJENJE- VSAK DAN OB 18:00
Zasebna skupina · 2,2 tis. članov

Vizitka

Pridruži se skupini

Group Rules from the Admin

- DRŽIMO SE OSNOVNE IDEJE SKUPINE** ...
Objave naj bodo v skladu z osnovno idejo, da ob 18:00 nazdravimo preko FB in si zaželimo zdravlja. Ne delimo objav pitja alkohola za zabavo preko celega dne, ker to ni namen skupine. Stran ni namenjena reklamiranju neodgovornega pitja alkohola.
- Brez sovražnega govora in ustrahovanja** ...
Poskusi, da se bodo vsi proučili varno. Kakšno koli ustrahovanje ni dovoljeno, do kakšnih koli poročajočih komentarjev o rasi, verski ali kulturni pripadnosti, spolni usmerjenosti, spolu ali identiteti pa imamo ničelno toleranco.
- Brez promocij in neželenih vsebin** ...
Tej skupini prispevaj več, kot vzamješ. Samopromocija, neželene vsebine in neželene povezave niso dovoljeni.
- SPOŠTUJTE ZASEBNOST POSAMEZNIKOV** ...
Ne delite objavljenih slik, ki niso valja lasti. Posameznik, ki na tej strani objavi fotografijo ne daje soglasja za kopiranje, posredovanje ali drugo obliko dela z slikami.
- PIJMO ODGOVORNO** ...
Skupina ni namenjena promociji prekomernega pitja alkohola in ne podpira nazdravljanja/cepljenja v skupinah izven kroga domačih, ki živijo v istem gospodinjstvu.

4.2.2 Aktivnosti, namenjene specifičnim družbenim skupinam

Nekateri posamezniki so v živo preko Facebooka prenašali različne aktivnosti, ki so bile pripoznane kot virtualni družabni dogodki, namenjeni določenim družbenim skupinam. Tako sta na primer Boštjan Gorenc - Pižama in Desa Muck vsak dan med tednom pripovedovala pravljice za otroke in starše, obenem pa tudi odgovarjala na vprašanja in komentarje, ki so jima jih postavljali gledalci. Podobne aktivnosti so se izvajale tudi na Facebook profilih splošnih knjižnic (npr. Splošna knjižnica Slovenske Konjice – Video pravljice s kavča) in drugih kulturnih institucij (npr. Pionirski dom – Center za kulturo mladih). Poleg tega so se na Facebook profilu različnih društev in organizacij vsak dan v živo izvajale ločene telesne vadbe, namenjene otrokom in odraslim (npr. Ljubljanski maraton – priprave in Dijaška skupnost Ljubljana – DSL).

Slika 3: Pripovedovanje pravljice Pozabljiva kapica 18. marca 2020 kot primer aktivnosti, namenjene specifični družbeni skupini, in sicer otrokom in njihovim staršem (Boštjan Gorenc - Pižama 2020).

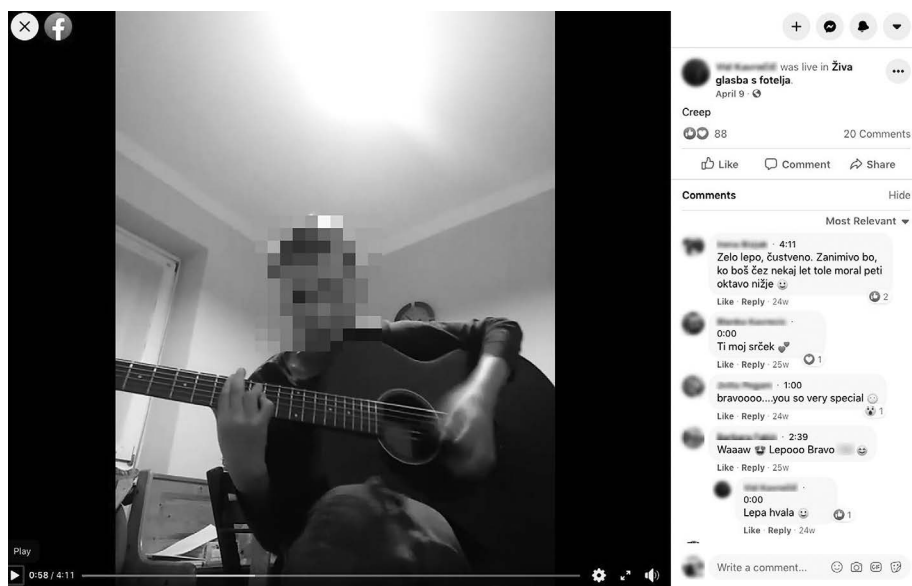
4.2.3 Prenos že obstoječih aktivnosti iz fizičnega v kibernetski prostor

Poleg številnih javnih ustanov (npr. osnovne šole, srednje šole, univerze), podjetij, nevladnih organizacij in drugih podobnih institucij, ki so svoje dejavnosti prilagodile v skladu z ukrepi zoper širjenje virusa in so jih izvajale preko različnih videoaplikacij (npr. ZOOM, Skype, MS Teams, Google Hangouts ipd.), so enako počeli tudi organizatorji dogodkov, ki so jih do epidemije izvajali v fizičnem prostoru. Tako so bili večji dogodki, kot so na primer tekaški maratoni, izvedeni delno v fizičnem, delno v kibernetskem prostoru. Primer tega je tradicionalni Maraton treh src, ki je v letu 2020 potekal pod geslom »Tečemo skupaj, a narazen«. Tekalci iz vse Slovenije (in tudi širše) so bili povabljeni, da v soboto, 16. maja 2020, odtečejo katero koli razdaljo v bližini svojega doma, nato pa fotografije oz. dokaze svojih tekov objavijo na Facebook profilu Maratona treh src. Objavljene fotografije so bile deležne številnih spodbudnih komentarjev, čestitk in diskusij. Na enak način sta bila (v poletnem in jesenskem času) izvedena tudi Mali kraški maraton in Istrski maraton.

Ukrepi omejevanja fizičnih stikov so med drugim preprečili izvajanje glasbenih prireditev v fizičnem prostoru. Z namenom ohranjanja stikov s svojim občinstvom so se glasbeniki preusmerili v kibernetski prostor. S tem namenom se je na Face-

booku oblikovalo nekaj skupin, med katerimi po številu članov in popularnosti izstopata Živa glasba s fotelja in Koncerti s kavča, v katerih posamezniki objavljajo posnetke izvajanja različnih pesmi, prenašajo nastope v živo in se med seboj pogovarjajo. Poleg tega so nekatere radijske postaje ob upoštevanju določenih varnostnih ukrepov uveljavljenim glasbenikom omogočile nastope in jih v živo prenašale preko svojih Facebook profilov. Tako je na primer Radio Capris s tem namenom uvedel posebno oddajo Mi doma – vi doma, v kateri so glasbeniki na svojem domu izvedli polurni koncert, ki je bil neposredno prenašan preko radijskega Facebook profila. Med koncertom so imeli poslušalci možnost izvajalcem zastaviti vprašanja, na katera so ti sproti odgovarjali. Podobne oddaje so izvajali tudi na Valu 202 (Koncert doma), Radio Robin (Robinov glasbeni odklop) in drugod.

Slika 4: Domači glasbeni nastop, ki se je odvil 9. aprila 2020, kot primer prenosa že obstoječe aktivnosti (v tem primeru glasbenega koncerta) v kibernetski prostor (Živa glasba s fotelja 2020).

Poleg naštetih »javnih« družbenih, ki so se v obdobju epidemije odvijali preko IKT in sva jih zajela v predstavljenih kategorijah, je treba opozoriti še na mnoge zasebne medosebne interakcije, ki jih najina raziskava ni zajela, so pa kljub temu izjemnega pomena za razumevanje družabnosti v sodobni družbi. V to kategorijo sodijo predvsem interakcije med družinskimi člani, ki ne živijo v isti občini ali regiji, in pa med posamezniki, ki pripadajo ranljivim družbenim skupinam, kot recimo varovanci v domovih za starejše občane, v katerih je veljala prepoved obiskov

in zato neposredna fizična komunikacija med varovanci in njihovimi sorodniki, znanci ali prijatelji ni bila mogoča. Vidik zasebne medosebne komunikacije preko IKT je na eni strani pomemben segment družabnih dinamik v obdobju pandemije, na drugi pa zaenkrat (še) ni na voljo empiričnih podatkov, v okviru katerih bi bilo možno tematizirati vprašanje vloge IKT pri ohranjanju družabnih dinamik oseb npr. znotraj iste sorodstvene mreže, ki zaradi situacij, predpisanih v vladnem Odloku o začasni splošni prepovedi gibanja in zbiranja ljudi na javnih krajih, površinah in mestih v Republiki Sloveniji ter prepovedi gibanja izven občin (npr. stalni naslov v drugi občini, institucionalna pripadnost v domu za starejše občane, bolnišnična hospitalizacija ipd.), niso mogle vzpostavljati stikov v fizičnem prostoru. To je po najinem mnenju eno izmed pomembnejših področij nadaljnjega raziskovanja obravnavane teme, ki ga bo prav tako mogoče celovito reflektirati šele po koncu epidemije.

Slika 5: Primer objave tekaških rezultatov oseb, ki so se letos odločile za tek v sklopu dogodka Maraton treh src, izvedenega deloma v fizičnem, deloma v kibernetskem prostoru (Maraton treh src 2020).

5 Zaključek

V prispevku sva pokazala, da so IKT pomembno sredstvo vzpostavljanja in ohranjanja družabnosti v sodobnem družbenem kontekstu. Slednje se je še posebej izkazalo v obdobju epidemije v Sloveniji, ko je bila mnogim posameznikom omejena, v nekaterih primerih (domovi starejših občanov, bolnišnice, posamezniki, ki ne živijo v isti občini) pa tudi onemogočena možnost interakcij v fizičnem prostoru, zato so se poslužili kibernetskega prostora. V empiričnem delu članka sva na dostopnih sekundarnih podatkih pokazala, da je v obdobju razglašene epidemije (marec–maj 2020) le manjši delež Slovencev občutil pomanjkanje družabnih stikov. Na podlagi tega sklepava, da je bil manko tovrstnega druženja nadomeščen z medosebnimi interakcijami preko IKT. Temu pritrjujejo rezultati kvalitativne analize družabnih dinamik, ki sva jih izvedla na Facebooku. Izkazalo se je, da so se v kibernetskem prostoru v času razglašene epidemije odvijale družabne dinamike, ki pred tem obdobjem zanj niso bile ravno značilne. Med tremi reprezentativnimi kategorijami identificiranih družabnih dinamik v kibernetskem prostoru so gotovo najbolj zanimive že obstoječe aktivnosti, ki so bile prenesene iz fizičnega v kibernetski prostor. V nekaterih primerih (npr. izvedba tekaških maratonov) gre namreč za tesno kombinacijo dogajanja v fizičnem in kibernetskem prostoru. Takšno prepletanje med obema prostoroma po najinem mnenju vzpostavlja nov tip družabnosti, značilne za družbo, ki jo opredeljujejo IKT.

Na tem mestu je treba omeniti, da se zavedava metodoloških omejitev, ki jih ima izvedena empirična analiza, vendar kljub temu meniva, da dobljeni rezultati nakazujejo trende na področju družabnih dinamik v sodobni družbi. Posledično pa se na predstavljenih izhodiščih odpirajo tudi nadaljnje raziskovalne teme, kot je na primer razmislek o razumevanje fizične bližine kot predpogoja za vzpostavitev in vzdrževanje družabnih dinamik ali katere družbene skupine so bile zaradi omenjene vladne odredbe najbolj prizadete⁸ in kakšna je bila vloga IKT pri njihovem soočanju z nezmožnostjo neposrednega fizičnega druženja. Poleg tega se odpira vprašanje o smiselnost razumevanja komunikacije v fizičnem prostoru kot najbolj pristne in edine resnične oblike komunikacije. Takšno razmišljanje je po najinem mnenju neproduktivno, saj ne upošteva vloge širšega družbenega konteksta, ki narekuje okvire vsakdanjega življenja v sodobni družbi. Tudi zato vloge IKT v obdobju epidemije ne smemo razumeti kot sredstva antisocialnega vedenja, ampak kot nasprotje temu, saj bi morebitna odsotnost IKT v sodobnem družbenem kontekstu – in še posebej v obdobju epidemije – zgolj povečala

8. S tem vprašanjem se trenutno ukvarjajo na Mirovnem inštitutu v raziskavi »Dovoljena in prepovedana zasebnost ali o intimnih odnosih v karanteni«. Več gl. v Šori, Bajt in Jalušič (2020).

možnost za zdrs celotne družbe v vsesplošno socialno recesijo. Na podlagi tega lahko sklepava, da bi bil delež zelo prizadetih oseb zaradi vladne prepovedi druženja v primeru odsotnosti oz. nedostopnosti do IKT še večji od tistega, ki so ga zaznale raziskave SJM (več glej v Hafner - Fink in dr. 2020).

SUMMARY

Confronting the outbreak of the SARS-CoV-2 pandemic has led to the introduction of preventive measures limiting social contacts and contributing to the loneliness of individuals, such as quarantine, maintaining physical distance, and (self) isolation. Undoubtedly, ending the current pandemic is crucial for the society as a whole. However, when introducing preventive measures, care must be taken to ensure that social contacts are not entirely interrupted. Namely, social relations are vital for the physical and psychological well-being and even survival of individuals, which is well documented in the scientific literature. Also, recent scientific research findings indicate that restricting individuals' social activities constitutes a level of risk of death comparable to the risk posed by smoking and obesity.

The paper first focuses on the relationship between information and communications technology (ICT) and sociality, and then it critically defines the term social distancing. In doing so, it demonstrates that the state of the epidemic placed ICT in a unique situation, as its perception in the developed societies has changed in a very short time. Thus, such technology is no longer perceived as a cause of declining social life, but as an essential means of maintaining and establishing relationships and hence sociality among individuals.

During the state of the epidemic in Slovenia, ICT was used by many to compensate for the reduction of interpersonal interactions and to maintain contacts. Even many organisations and institutions encouraged such behaviour. Thus, forms of sociality migrated into cyberspace. From this perspective, the period of epidemic is understood as a potential starting point for the reinterpretation of the concept of sociality in the contemporary society determined by the intense use of ICT.

To this end, the paper analyses secondary quantitative data (Slovenian public opinion polls, Google's mobility reports) and selected examples of social dynamics on Facebook during the epidemic. Two questions are posed: (1) to what extent were Slovenians affected by the measure of restriction of movement in the physical space from the perspective of socialisation, and (2) what are the most typical social activities that moved to cyberspace during the epidemic.

Based on the available secondary data, we show that only a small part of Slovenians felt the lack of social contacts during the epidemic. We, therefore,

conclude that the lack of social contacts in physical space was replaced by interpersonal interactions through ICT. This finding is also confirmed by the results of a qualitative analysis of social dynamics on Facebook obtained through "observational netnography" (Kozinets 2010) conducted between 12 March and 16 May 2020. We classified the collected examples into the following categories: (1) helping people to overcome the hardships related to restricting socialising in physical space, (2) activities targeting specific social groups, and (3) transferring already existing activities from physical space to cyberspace. Among them, the most intriguing are certainly the already existing activities transferred from physical space to cyberspace. In some cases (e.g., marathon running), this involves a close combination of realisation of events in both physical space and cyberspace. In our view, such an intertwining of physical space and cyberspace establishes a new feature of a sociality defined by ICT.

Finally, the assumptions presented above raise further research questions, such as the consideration of understanding physical proximity as the most important condition for the establishment and maintenance of social dynamics. Furthermore, the question of which social groups were most affected by state's restrictions and what role ICT played in coping with their inability to socialise with others in physical space. Besides, is it analytically productive to understand communication in physical space as the most authentic and the only genuine form of communication given that everyday communication in contemporary society is determined by ICT in different ways? We believe that it is not because such thinking does not consider the role of the broader social context determining the modes of everyday life in modern society. Therefore, the role of ICT during the SARS-CoV-2 epidemic should not be seen as a cause of antisocial behaviour. On the contrary, the possible absence of ICT in the contemporary social context—and especially during the SARS-CoV-2 epidemic—would only increase the probability of society slipping into a general social recession. It can be concluded that absent the ICT the proportion of those severely affected by the state's restrictions on socialisation would be even larger than the proportion identified by the Slovenian public opinion poll (Hafner Fink et al., 2020) research.

Literatura

- Berger, Peter, in Luckmann, Thomas (1988): *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Biltreyst, Daniël (2005): *Youth, Moral Panics and the End of Cinema. On the Reception of 'Rebel Without a Cause' in Europe*. V J. D. Slocum (ur.): *Rebel Without a Cause: Approaches to a Maverick Masterwork: 171–189*. New York: SUNY/State University of New York Press.

- Boase, Jeffrey, in Wellman, Barry (2006): Personal relationships: On and off the internet. V M. Consalvo in C. Ess (ur.): *The Handbook of Internet Studies*: 709–723. West Sussex: Blackwell Publishing.
- boyd, dannah (2008): *Taken out of context. American teen sociality in networked publics*. Doctoral dissertation. Berkeley: University of California.
- boyd, dannah (2014): *It's complicated: The social lives of networked teens*. New Haven: Yale University press.
- Courtet, Philippe, Olié, Emilie, Debien, Christophe, in Vaiva Guillaume (2020): Keep Socially (but Not Physically) Connected and Carry on: Preventing Suicide in the Age of COVID-19. *Journal of Clinical Psychiatry*, 81 (3). Dostopno prek: <https://www.psychiatrist.com/JCP/article/Pages/preventing-suicide-in-the-age-of-covid.aspx> (21. 10. 2020).
- Ellison, Nicole, in boyd, dannah (2013): *Sociality Through Social Network Sites*. V H. Dutton (ur.): *The Oxford Handbook of Internet Studies*: 151–172. Oxford: Oxford University Press.
- Furedi, Frank (2017): *Moč branja. Od Sokrata do Twitterja*. Ljubljana: UMco.
- Gerst-Emerson, Kerstin, in Jayawardhana, Jayani (2015): Loneliness as a Public Health Issue: The Impact of Loneliness on Health Care Utilization Among Older Adults. *American Journal of Public Health*, 105 (5): 1013–1019.
- Giddens, Anthony (2000): *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba / *cf.
- Glassner, Barry (1999): *The culture of fear: Why Americans are afraid of the wrong things*. New York: Basic Books.
- Hafner - Fink, Mitja, in drugi (2020): *Slovensko javno mnenje 2020/1 - Poročilo o izvedbi raziskave in sumarni pregled rezultatov*. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: https://www.cjm.si/wp-content/uploads/2020/07/SUM-SJM-20_1_neutezen-853_v4_zadnji-1.pdf (23. 10. 2020).
- Hall, Edward T. (1990): *The Hidden Dimension*. New York: Anchor Books: Doubleday.
- Holt-Lunstad, Julianne, in Smith, Timothy B. (2016): Loneliness and social isolation as risk factors for CVD: implications for evidence-based patient care and scientific inquiry. *Heart*, 102 (13): 987–989.
- Holt-Lunstad, Julianne, Robles, Theodore, in Sbarra, David A. (2017): Advancing social connection as a public health priority in the United States. *American Psychologist*, 72 (6): 517–530.
- Hosokawa, Shuhei (1984): The Walkman Effect. *Popular Music*, 4: 165–180.
- Jeste, Dilip V., Lee, Ellen E., in Cacioppo, Stephanie (2020): Battling the modern behavioral epidemic of loneliness: Suggestions for research and interventions. *JAMA Psychiatry*, 77 (6): 553–554.
- Jones, Steven (1998): *The internet and its social landscape*. V S. Jones (ur.): *Virtual Culture. Identity & Communication in Cybersociety*: 7–35. London: SAGE Publications,.

- Klinenberg, Eric (2016): Social Isolation, Loneliness, and Living Alone: Identifying the Risks for Public Health. *American Journal of Public Health*, 106 (5): 786–787.
- Kozinets, Robert V. (2010): *Netnography: The Essential Guide to Qualitative Social Media Research*. London: Sage Publications Ltd.
- Kraut, Robert E., Patterson, Michael, Lundmark, Vicki, Kiesler, Sara, Mukopadhyay, Tridas, in Scherlis, William L. (1998): Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist*, 53 (9): 1017–1031.
- Licoppe, Christian, in Zbigniew, Smoreda (2006): Rhythms and ties: Towards a pragmatics of technologically mediated sociability. V R. Kraut, M. Brynin in S. Kiesler (ur.): *Domesticating Information Technologies*: 296–314. Oxford: Oxford University Press.
- Lenarčič, Blaž (2010): *Socialni kapital v virtualnih skupnostih*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
- Mattes, Dominik, Hadolt, Bernhardt, in Obrist, Brigit (2020): Rethinking sociality and health through transfiguration. *Medicine Anthropology Theory*, 7 (1): 66–86.
- Mizuko, Ito, in drugi (2010): *Hanging out, messing around and geeking out. Kids living and learning with new media*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Mlinar, Zdravko (2008): *Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi: Prostorsko-časovna organizacija bivanja: Raziskovanja na Koprskem in v svetu*. Ljubljana: FDV.
- Nie, Norman, in Erbring, Lutz (2000): *Internet and society: a preliminary report*. California, Stanford. Stanford Institute for the Quantitative Study of Society: Stanford University. Dostopno prek: http://www.stanford.edu/group/siqss/press_release/preliminary_report-4-21.pdf (6. 12. 2005).
- Nie, Norman H., Hillygus, Sunshine D., in Erbring, Lutz (2002): Internet use, interpersonal relations and sociability: Findings from a detailed time diary study. V B. Wellman in C. Haythornthwaite (ur.): *The Internet in everyday life*: 215–244. Malden: Blackwell.
- Ethington, Philip J. (1997): The Intellectual Construction of »Social Distance«: Toward a Recovery of Georg Simmel's Social Geometry. *Cybergeo, European journal of geography [spletna revija]*: 30. Dostopno prek: <https://journals.openedition.org/cybergeo/227> (20. 1. 2021).
- Putnam, Robert (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rainie, Lee, in Wellman, Barry (2012): *Networked: The New Social Operating System*. Cambridge, Massachusetts; London: MIT Press.
- Scherlis, Lily (2020): Distantiated Communities. A social history of social distancing. *Cabinet Magazine*, 30. 4. 2020. Dostopno prek: http://www.cabinetmagazine.org/kiosk/scherlis_lily_30_april_2020.php (23. 10. 2020).
- Simmel, Georg (1993): *Temeljna vprašanja sociologije (Individuum in družba)*. Ljubljana: ŠKUC: ZIFF.
- Smrke, Marjan, in Hafner - Fink, Mitja (2008): (Ne)religioznost in socialna distanca do izbranih družbenih manjšin v postsocialistični Evropi. *Teorija in praksa*, 45 (3–4): 285–300.

- Springhall, John (1998): *Youth, popular culture and moral panics: penny Gaffs to Gangsta Rap, 1830–1996*. Basingstoke: Macmillan.
- Stepanikova, Irena, Nie, Norman H., in He, Xiaobin (2010): Time on the Internet at home, loneliness, and life satisfaction: Evidence from panel time-diary data. *Computers in Human Behavior*, 26 (3): 329–338.
- Stone, Allucquere (1994): Split subjects, not atoms; or how I fell in love with my prosthesis. *Configurations* 2, (1): 173–190. Dostopno prek: <http://muse.jhu.edu/login?auth=0&type=summary&url=/journals/configurations/v002/2.1stone.html> (23. 10. 2020).
- Thompson, Lee, in Cupples, Julie (2008): Seen and not heard? Text messaging and digital sociality. *Social and Cultural Geography*, 9 (1): 95–108.
- Šori, Iztok, Bajt, Veronika, in Jalušič, Vlasta (2020): Dovoljena in prepovedana zasebnost ali o intimnih odnosih v karanteni. *Mirovni inštitut – Novice*, 13. 5. 2020. Dostopno prek: <https://www.mirovni-institut.si/dovoljena-in-prepovedana-zasebnost-ali-o-intimnih-odnosih-v-karanteni/> (18. 10. 2020).
- Turkle, Sherry (2012): *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York: Basic Books.
- Toffler, Alvin (1980): *The third wave*. New York: Morrow: Book Club.
- Vogrinc, Jože (1995): *Televizijski gledalec: Koncept televizijskega komunikacijskega razmerja kot izhodišče za teorijo televizije*. Ljubljana: ŠKUC & Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Weber, Max (1978): *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Berkeley: University of California Press.
- Wittel, Andreas (2001): Toward a network sociality. *Theory, Culture, and Society*: 18 (6):51–76 Dostopno prek: <http://tcs.sagepub.com/content/18/6/51> (23. 10. 2020).
- Zhao, Shanyang (2003): Toward a taxonomy of copresence. *Presence*, 12 (5): 445–455. Dostopno prek: http://astro.temple.edu/~bzhao001/Taxonomy_Copresence.pdf (23. 10. 2020).
- Zhao, Shanyang (2006): The internet and the transformation of the reality of everyday life: Toward a new analytic stance in sociology. *Sociological Inquiry*, 76 (4): 458–474.
- Zhao, Shanyang, in Elesh, David (2008): Copresence as 'being with'. *Information, Communication & Society*, 11 (4): 565–583. Dostopno prek: <http://astro.temple.edu/~bzhao001/Copresence%20As%20Being%20With.pdf> (23. 10. 2020).

Viri

- Antikorona šnopc cepljenje (2020): Facebook profil skupine. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/groups/239596133842646/about> (17. 10. 2020).
- Boštjan Gorenc - Pižama (2020): Facebook profil. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/BGPizama> (17. 10. 2020).

- Maraton treh src (2020): Facebook profil. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/MaratonTrehSrc> (17. 10. 2020).
- Živa glasba s fotelja (2020): Facebook profil skupine. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/groups/167984597501749> (17. 10. 2020).
- Google (2020): Poročilo o mobilnosti v skupnosti za COVID-19. Slovenija, 29. marec 2020. Dostopno prek: <https://www.google.com/covid19/mobility/>. (17. 10. 2020)
- Medical Dictionary (2009): Social distancing. Dostopno prek: <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/social+distancing> (3. 9. 2020).
- Harmon, Amy (1998): Sad, Lonely World Discovered in Cyberspace. *New York Times*, 30. 8. 1998.
- PIS RS (2020): Odlok o začasni splošni prepovedi gibanja in zbiranja ljudi na javnih krajih, površinah in mestih v Republiki Sloveniji ter prepovedi gibanja izven občin. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODLO2049> (18. 10. 2020).
- Valicon (2020): Uporaba družbenih omrežij in storitev klepeta v Sloveniji 2018–2019. Dostopno prek: www.valicon.net (21. 10. 2020).
- WHO (2020a): Archived: WHO Timeline - COVID-19. Dostopno prek: <https://www.who.int/news-room/detail/27-04-2020-who-timeline---covid-19> (17. 10. 2020).
- WHO (2020b): COVID-19. Dostopno prek: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/transcripts/who-audio-emergencies-coronavirus-press-conference-full-20mar2020.pdf?sfvrsn=1eafbff_0 (17. 10. 2020).
- WHO (2020c): Poziv Svetovne zdravstvene organizacije k ohranjanju medsebojne povezanosti preko telefona in IKT. Dostopno prek: <https://twitter.com/WHO/status/1251917221430988801> (17. 10. 2020).
- PIS RS (2020): Zakon o nalezljivih boleznih. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO433> (17. 10. 2020).

Podatki o avtorjih

doc. dr. **Blaž Lenarčič**, znanstveni sodelavec
Znanstveno-raziskovalno središče Koper
Garibaldijeva 1, 6000 Koper
E-mail: Blaz.Lenarcic@zrs-kp.si

asist. **Rok Smrdelj**, mag. soc. kult.
mladi raziskovalec in štipendist Univerzitetne ustanove ing. Milana Lenarčiča
Filozofska Fakulteta, Univerza v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
E-mail: rok.smrdelj@gmail.com